

דתישכונע

בס"ד

פרשת אמר, תשע"ז, מספר 1219

המבנה המורכב של פרשת המועדות (פרק כ"ג)

יהונתן יעקבס

מהמועדים, והיא נזכרה לא כדי לכלול אותה בסדר המועדים, אלא להפך! לצורך הנגדה: בניגוד למועדים שיש בהם היתר של הכנת אוכל נפש, השבת היא שבתון והיא אסורה בכל מלאכה. מפתיע לגלות שפרשנינו הקדמונים התעלמו לחלוטין מהשאלה השלישית שהוצגה למעלה, בעניין חג הסוכות. לשאלה זו התייחס רד"צ הופמן בפירושו לספר ויקרא, וטען שיש מקרים נוספים שבהם בסוף פרשה הלכתית מובאים דינים אחדים כהשלמה לאותה פרשה. לדעתו, הסיבה לחלוקה לשני חלקים היא שתחילה מוצגות המצוות שניתן לקיימן במדבר, ולאחר סיכום הפרשה מוצגות מצוות נוספות של חג הסוכות שניתן לקיימן רק בעתיד, בכניסה לארץ. לכל אחד מהפירושים שהוצעו יש יתרונות וחסרונות. ברצוני להציע פתרון נוסף שעשוי לפתור את כל שלוש הבעיות כאחת. הפתרון טמון לדעתי בהבנת המבנה הכולל של הפרשה, ולכך יש להיעזר בפתיחות ובסיומים הפורמאליים: הפתיחה "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לְאָמֵר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם" חוזרת לאורך הפרשה ארבע פעמים (פס' א, ט, כג, לג),² ויוצרת פתיחה נפרדת לכל חג: פסח (פס' א-ח כאשר השבת היא מאמר מוסגר); שבועות (פס' ט-כב, כולל העומר והביכורים); חגי תחילת תשרי (פס' כג-לב) שהם בעצם חג אחד - זכרון תרועה ויום הכיפורים;³ סוכות (פס' לג-מג); מחולק לשניים על ידי סיכום, כדי להבדיל בין שני חגי סוכות שונים בתאריכים זהים - ראו להלן). פעמיים לאורך הפרשה חוזר הביטוי "אני ה' א-להיכם": בסוף החטיבה השנייה (פס' כב) הוא מסכם את חגי האביב, ובסוף החטיבה הרביעית (פס' מג) הוא מסכם את חגי תשרי. פתיחת הפרשה וסיומה

עיון בפרשת המועדות מעורר שלוש בעיות מרכזיות:
א. מדוע נפתחת הפרשה בשתי כותרות נפרדות: "מועדי ה' אשר תקראו אתם מקראי קדש אלה הם מועדי" (כג:ב); "אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם במועדים" (כג:ד)?
ב. כיצד קשורה מצוות השבת (הנמצאת בין שתי הכותרות הנזכרות) לפרשת המועדות?
ג. מדוע מפוצל תיאור חג הסוכות לשני חלקים - האחד לפני סיכום הפרשה (כג:לג-לו) והשני לאחריו (כג:לט-מג)?
פרשנינו הראשונים התייחסו לשתי השאלות הראשונות.

רש"י כתב:
מה ענין שבת אצל מועדות? ללמדך שכל המחלל את המועדות מעלין עליו כאילו חילל את השבתות, וכל המקיים את המועדות מעלין עליו כאילו קיים את השבתות.
רש"י לא התייחס ישירות לעניין הכותרות, אך נראה שלדעתו שתי הכותרות מתייחסות רק למועדים, והשבת משולבת ביניהן במאמר מוסגר. ראב"ע הציע שהכותרת הראשונה מתייחסת רק לשבת, והכותרת השנייה היא הפתיחה לפרשת המועדות.
רמב"ן הציע שני הסברים. לפי הסברו הראשון הכותרת הראשונה כוללת את המועדים וגם את השבת; שבת היא חלק מהמועדים, ולכן נכללת תחת הכותרת של המועדים. תפקיד הכותרת השנייה הוא להבדיל את השבת מהמועדים בכך, ששאר המועדים נקבעים בימים לא קבועים של השבוע. לפי הסברו השני שתי הכותרות מתייחסות רק למועדים ולא לשבת. הפסוק העוסק בשבת (ג) הוא מאמר מוסגר, שלאחריו שוב חוזרים לכותרת בסגנון "חוזר לעניין ראשון".¹ לפי הסבר זה, השבת אינה חלק

* ד"ר יהונתן יעקבס, המחלקה לתנ"ך, אוניברסיטת בר-אילן.

¹ על החזרה המקשרת במקרא ראו: Shemaryahu Talmon, "The Presentation of Synchronicity and Simultaneity in Biblical Narrative," *Literary Studies in the Hebrew Bible: Form and Content: Collected Studies*, (Jerusalem-Leiden: Magnes Press, Hebrew University, Brill, 1993), pp. 112-133.

² על כך הצביע כבר רמב"ן (כג:י), וראו גם ראב"ע וחזקוני (כג:כג).

³ ביניהם מפסיקה פתיחה קצרה מהרגיל - "וידבר ה' אל משה לאמר" - כדי להבדיל ביניהם מבחינת תיארוכם.

הנדידה במדבר. (בלשון חז"ל "התורה ניתנה מגילות מגילות"). פרשת המועדות ניתנה במגילה ראשונה, בסמוך למתן תורה. מצוות הסוכה וארבעת המינים ניתנו במגילה חדשה על סף הכניסה לארץ.

⁹ רמז לכך, שקיומה של מצוות סוכה החל רק לאחר הכניסה לארץ, ניתן גם בתיאור חגיגת הסוכות בימי נחמיה: "וַיַּעֲשׂוּ כָל הַקְּהָל הַשְּׂבִיּוֹת מִן הַשְּׂבִי סֻכּוֹת וַיָּשְׁבוּ בְּסֻכּוֹת כִּי לֹא עָשׂוּ מִיָּמֵינוּ יְשׁוּעָה בֵּן נֹון כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַהוּא וַתְּהִי שְׂמֵחָה גְּדוּלָה מְאֹד" (נחמ' ח:יז). ודוק, מימי יהושע דווקא, ולא מימי משה.

השבת" בהנפת העומר, וסיומו לאחר שבעה שבועות - הגשת המנחה החדשה. דהיינו קציר החיטים⁶ וסיום תהליך הקצירה.⁷ "חג" ארוך זה, בן שבעה שבועות, מתחיל ומסתיים בהנפה (פס' יא-יב; כ).

לאחר שבעה חודשים - "בְּאַסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאֵת הָאָרֶץ", שפירושה סיכום העונה והכנסת היבול למסתור לקראת חודשי החורף,⁸ אנו נפגשים בחג נוסף בן שבעה ימים, הוא חג האסיף. מתברר, אם כן, שחג הפסח עיקרו ברובד ההיסטורי השייך ליציאת מצרים. חג השבועות אינו חג עצמאי, אין לו תאריך ואין לו שם (ולפי פשט הכתובים אין לו רובד היסטורי). עיקרו ברובד החקלאי המתחיל "ממחרת השבת"; הוא המשך וסיום של הרובד החקלאי שהחל "ממחרת השבת". ואילו לחג הסוכות רובד היסטורי וגם רובד חקלאי, והרבדים בחג זה חופפים ומתרחשים באותו זמן. לכן צריך המקרא מצד אחד לפצל ביניהם (על ידי קטע הסיכום המפריד ביניהם), אך מצד שני להצביע על היותם חופפים (על ידי שילוב קטע היסטורי בסוף הקטע החקלאי - ראו פס' מב-מג).⁹

לסיכום, המבנה המשוכלל של פרשת המועדות תורם להבנתנו את משמעות החגים, ומצביע על חשיבותו של המספר שבע: במבט כללי על מסלולי החגים מתברר, שיש יום שביעי קדוש, יש שבוע שביעי קדוש, ויש גם חודש שביעי קדוש.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

f [הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: פרופ' יוסף עופר
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

⁶ השוו 'בְּכַרְי קְצִיר חֲטִיטִים' (שמ' לד:כב).

⁷ רמב"ן (כג:יב) מבאר שהביטוי "מקרא קדש" חסר ביום הנפת העומר, מכיוון שהוא עניין אחד עם חג השבועות שבו נזכר הביטוי וזמנו תלוי בעומר.

⁸ "הרי שלשה רגלים תלוים כולם בפירות הארץ: אביב וקציר ואסיף" (רשב"ם שמ' כג:טז).

⁹ יש לשים לב שהתיאור השני של סוכות הוא היחיד שבו לא נזכר הצירוף "מקרא קדש"! הסיבה היא שלאחר הסיכום על כל המועדים שהם "מקראי קדש", אי אפשר לומר שוב את הצירוף הזה, ובמקום זה נאמר "שבתון".

יוצרים מעטפת (אינקלוזיו) של השבת עם חג האסיף המכונה אף הוא "שבתון" (פס' לט). החטיבה הראשונה נקטעת על ידי הכותרת הכפולה, והחטיבה האחרונה נקטעת בעזרת הסיכום המוקדם. מכאן שהפרשה מציגה לנו למעשה שישה קטעים נפרדים, היוצרים מבנה של הקבלה ישרה:⁴

- א. שבת
- ב. פסח
- ג. ביכורים
- ד. זיכרון תרועה ויום כיפור
- ה. סוכות ועצרת
- ו. חג האסיף

הפרשה מציגה בסדר כרונולוגי, את חגי החודש הראשון ולאחר מכן את חגי החודש השביעי. החגים בצד הימני - פסח וביכורים - חלים באביב ומתארים תהליך הדרגתי של האדם מול שדהו. החגים בצד השמאלי - ראש השנה, יום הכיפורים וסוכות חלים בחודש השביעי, ומתארים תהליך הדרגתי של האדם מול א-לוהיו - זיכרון לפני ה', כפרה לפני ה', שמחה לפני ה'.⁵

אך המבנה של הקבלה ישרה (א-ד; ב-ה; ג-ו) פורץ את הסדר הכרונולוגי, ומתאר שלושה מסלולי חגים: מסלול חגי "שבתון", הקדושים בזכות היותם השביעיים; מסלול החגים ההיסטוריים (הקשורים למחזור הירח) ומסלול החגים החקלאיים (הקשורים למחזור השמש), כפי שיפורט להלן:

א-ד: השבת וחגי תחילת תשרי מקבלים את משמעותם בהיותם השביעיים. השבת נקבעה בעקבות בריאת העולם בשישה ימים ומנוחת הבורא ביום השביעי, וחגי תחילת תשרי נקבעו בחודש השביעי. זיכרון תרועה ויום הכיפורים הם בעצם חג אחד, ומחוברים באמצעות הפסוק "אך בְּעֶשְׂרֵת לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה". חגים אלו הם כמו השבת, ומוגדרים "שבת שבתון" (המילה "שבת" מופיעה בשני הקטעים ביחד שבע פעמים). אין בהם היבט לאומי-היסטורי או חקלאי. מתברר אם כן שמיקומה של השבת בתחילת הפרשה מטרתו לקיים את ההקבלה לחגי החודש השביעי ולבאר את משמעותם, ובכך נפתר הקושי השני שהוזכר לעיל.

ב-ה: פסח וחג המצות מצד אחד, וחג הסוכות מצד שני שייכים למסלול של חגים בעלי משמעות היסטורית הקשורים ביציאת מצרים, וניתן לחוג אותם כבר במדבר. שני החגים נחגגים שבעה ימים, וביניהם מפרידים שבעה חודשים. פסח מתאר את השלב הראשון של היציאה ממצרים, סוכות מתאר את השלב השני - השהות במדבר.

ג-ו: המסלול השלישי הוא מסלול של חגים בעלי משמעות חקלאית, שניתן לקיימם רק לאחר הכניסה לארץ. לחג המתואר לאחר פסח אין תאריך ואף אין שם עצמאי. הוא מתחיל "ממחרת

⁴ על מבנה הקבלה ישרה במקרא ראו יונתן גרוסמן, **גלוי ומוצפן - על כמה מדרכי העיצוב של הסיפור המקראי**, תל אביב 2015, עמ' 241-247.

⁵ כמו כן, קרבנם של שבעת ימי חג המצות וחג הביכורים זהה - שני פרים, איל אחד, שבעה כבשים ושעיר לחטאת. קרבנם של ר"ה, יוה"כ ושמיני עצרת זהה - פר אחד, איל אחד, שבעה כבשים ושעיר לחטאת.